

המוסד, ה"הבטחה" והאמת: שלושת התנאים להפלת המשטר באיראן

written by משה פוזיילוב | 25.03.2026

הטענה שאפשר "להצית מחאה" באיראן באמצעות פעולה חיצונית נשמעת דרמטית ^[1] אך באותה מידה היא גם מטעה. מחאה אינה אירוע שאפשר לייצר מבחוץ, ודאי לא בלחיצת כפתור. מי שמכיר את אופן פעולתם של ארגוני מודיעין, יודע: מחאה לא יוצרים, אלא מזהים, מעצימים ^[2] ולעיתים מכוונים.

אם נכונים הדיווחים שלפיהם ראש המוסד דדי ברנע הציג את יעד הפלת המשטר כיעד בר-השגה בטווח הזמן הקרוב או הבינוני, ראוי לבחון על אילו תשתיות הוא ביסס את הערכתו. לגישתי, אם ברנע העריך שהיעד בר השגה, הוא כיוון לטווח הזמן הבינוני ומעבר לו. שהרי משטרים אינם נופלים משום שמישהו החליט להפילם מבחוץ. הם קורסים כאשר מתפתח בהם סדק פנימי ^[3] ורק אז שחקן חיצוני, אם הוא פועל נכון, מסוגל להרחיב אותו. לכן, השאלה האמיתית איננה כיצד "מדליקים" מחאה, אלא כיצד מזהים תנאים להבשלתה ^[4] ומתי הם עדיין אינם מתקיימים.

כדי להבין זאת, צריך להתחיל מהבסיס. מחאה אינה תוצאה של המון אנונימי שיוצא לפתע לרחובות, אלא של תהליכים מצטברים בתוך קבוצות מפתח: סטודנטים, עובדים, איגודים מקצועיים, דרגי ביניים במנגנוני המדינה, ולעיתים גם מובילי דעה בזירה התרבותית או הדתית. כל אחת מהקבוצות הללו פועלת בתוך נרטיב שמסביר לה מדוע המצב הקיים עדיף ^[5] או לפחות נסבל.

להצית מחאה, שלב אחרי שלב

השלב הראשון הוא אבחון: זיהוי נקודות התסכול, תחושות ההשפלה, אובדן המשמעות והפער בין הנרטיב הרשמי למציאות. זהו שלב שקט, כמעט בלתי נראה ^[6] אך קריטי. ללא הבנה מדויקת של מוקדי הכאב, אין על מה לבנות.

השלב השני הוא חדירה לרשתות אנושיות ^[7] לא במובן הרומנטי של סרטי ריגול, אלא ביצירת קשרים, ערוצי השפעה והיכרות עם דינמיקות פנימיות. לא מדובר בהכרח בגיוס "סוכן", אלא בבניית יכולת להשפיע מבפנים על קבוצות קיימות.

השלב השלישי הוא תודעתי ^[8] וכאן מתחילה העבודה המשמעותית באמת: לא לשכנע אנשים לצאת לרחובות, אלא לגרום להם להבין שהם אינם לבד. מחאה מתרחשת כאשר אדם אחד מבין שיש עוד עשרה שחושבים כמותו ^[9] וכאשר אותם עשרה מבינים שיש כבר מאה.

במקביל, נדרש נרטיב חלופי. לא כזה שמיובא מבחוץ ונשמע זר, אלא כזה המעוגן בזהות המקומית: לא "מרד" אלא "הצלה", לא "קריסה" אלא "תיקון". ללא נרטיב כזה, גם תסכול עמוק אינו מתורגם לפעולה.

אך גם כאשר כל התנאים הללו מתקיימים § אין ודאות. מעל הכל מרחף גורם אחד: פחד. משטרים כמו זה האיראני אינם רק מנגנון שלטוני, אלא מערכת משוכללת של פיקוח, דיכוי וענישה. כל אדם שיוצא לרחוב מסכן לא רק את עצמו, אלא גם את משפחתו. במציאות כזו, גם זעם עמוק עלול להישאר כבוש.

הלחץ חזר למערב כבומרנג?

כאן מתחדדת השאלה: מדוע זה לא קורה כעת? ייתכן שהתשובה נעוצה בפער בין ערעור המערכת לבין בניית חלופה. הפעולות הצבאיות האחרונות, מרשימות ככל שיהיו, פגעו בתחושת החסינות של המשטר § אך ערעור לבדו אינו מספיק. כאשר אין תשובה ברורה לשאלה "מה יבוא במקום", הפחד גובר על התסכול.

אלא שהדברים לא מסתיימים כאן. נראה כי בתוך קבוצות המפתח טרם נוצרה תנועה מספקת. מחאה אינה נולדת מן הרחוב בלבד, אלא מההצטלבות בין הרחוב לאליטה. כל עוד דרגי הביניים § קצינים, פקידים, מנהלים § אינם מאותתים על היסוס או סדק, הציבור נותר מבודד. זו תשתית שדורשת שנים של בנייה, ולא מהלך רגעי. ייתכן גם שהלחץ החיצוני עצמו פועל בכיוון ההפוך מהמצופה: במקום לפרק את המשטר, הוא מחזק לכידות פנימית סביב איום משותף; בהקשר האיראני, זהו מנגנון מוכר § ולעיתים יעיל.

כך או כך המסקנה ברורה: לא מציתים מחאה בסיסמאות, ולא מפילים משטרים מבחוץ בלבד. שינוי מתרחש כאשר שלושה תנאים נפגשים § סדק פנימי, נרטיב חלופי והכרה קולקטיבית שהסיכון ביציאה לרחוב נמוך מהסיכון שבהישארות בבית. בהיעדרם, גם מהלכים צבאיים מרשימים יישארו בגדר הישג טקטי. כאשר הם מתקיימים § המחאה אינה זקוקה להצתה, היא מתפרצת מעצמה.

פורסם בישראל היום, בתאריך 25 במרץ, 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.